

התבוננות בגילוי הנפלא של מרן ה"חתם סופר" זי"ע

בשבעת ימי חנוכה הוריד הקב"ה אש של מעלה שאינה מכלה וביום השמיני כילתה האש של מעלה את השמן בדרך נס

אמנם ברור שאין כוונת הגמרא לומר, שחכמינו ז"ל קבעו את ימי חנוכה רק על הנס של הנרות ולא על הנס של המלחמה, שהרי אנו רואים שתיקנו לומר "על הנסים" על נס נצחון המלחמה, אלא כוונת הגמרא היא שעיקר הקביעה של חנוכה היה על נס הנרות, ואילו נס ניצחון המלחמה היה רק טפל לנס הנרות.

והענין בזה על פי מה שביאר ה"בני יששכר" (כסלו-טבת מאמר ב אות ב) הטעם שטרחו היוונים לטמא כל השמנים שבהיכל, כי הדלקת המנורה היא רמז על אור התורה, כמו שכתוב (משלי ו-כג): "כי נר מצוה ותורה אור". וזהו ששינוי בגמרא (ב"ב כה:): "הרוצה שיחכים ידרים", פירוש, שיתפלל ויטה עצמו קצת לצד דרום, והביאו סימן על כך "מנורה בדרום", ממה שעמדה המנורה שהדליקו בה את אור התורה בדרום, לכן היוונים שביקשו להשכיח תורה מישראל טימאו כל השמנים, כדי למנוע מהכהנים להדליק את המנורה בטהרה שמשם נמשך אור התורה לישראל.

קושיית ה"בית יוסף" על קביעת שמונת ימי חנוכה הלא למעשה הנס היה רק שבעה ימים

והנה ידוע ומפורסם בעולם התורה מה שהקשה ה"בית יוסף" (או"ח סימן תרע) קושיא עצומה, על מה שקבעו חכמינו ז"ל שמונת ימי חנוכה על הנס של הדלקת המנורה, שהרי מכיון שמפורש בגמרא שלא מצאו "אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים", נמצא שהנס לא היה אלא שבעה ימים, שהרי היה בו להדליק יום אחד, אם כן מדוע קבעו שמונת ימי חנוכה. ותיירץ ה"בית יוסף" ג' תירוצים, ומתוך חביבות נעתיק הדברים בלשון קדשו:

"ואיכא למידק למה קבעו שמונה ימים, דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא

לקראת שבת קודש - שבת חנוכה, הבאה עלינו לטובה, דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שגילו לנו חכמינו ז"ל הטעם שתיקנו שמונת ימי חנוכה (שבת כא:):

"מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה".

והנה רש"י מפרש: "מאי חנוכה, על איזה נס קבעוה". ונראה לפרש כוונתו על פי הידוע כי נס חנוכה היה מורכב משני חלקים, נס אחד היה ניצחון המלחמה שנצחו החשמונאים את היוונים, ועל כך תיקנו להודות לה' ב"על הנסים" (ברכת מודים וברכת המזון): "מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך".

אך בנוסף על כך היה נס הדלקת המנורה, שלא מצאו אלא פך אחד של שמן שלא היה בו להדליק אלא יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. הנה כי כן זהו שמפרש רש"י שאלת הגמרא "מאי חנוכה, על איזה נס קבעוה", כלומר על איזה משני הנסים הללו קבעו חכמינו ז"ל את חנוכה לדורות עולם, על ניצחון המלחמה או על נס הנרות. על כך באה תשובת הגמרא, שחכמינו ז"ל קבעו את חנוכה על נס הנרות.

יומתק להבין בזה פתיחת התשובה בגמרא על איזה נס קבעוה: "דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון", כי זהו חלק מהוכחת הגמרא שקבעו את חנוכה על נס הנרות, שהרי קבעו את מספר הימים בחנוכה לשמונה ימים, וכל כך למה, כי הנס של הנרות היה שמונה ימים.

"ומיהו במקום אחר הארצתי, על פי מה שכתבו תוספות סוף חגיגה (דף כז. ד"ה שאין) דאש שעל המזבח היה אש של מעלה שאינו מכלה. ונראה דהוריד הקב"ה על המנורה מאש ההיא ולא כלה השמן, ואמנם ביום השמיני עשה נס שהאש ההיא שאין דרכו לכלות, כילה את השמן שהיה במנורה, דאילו היה נשאר השמן [היה נראה שהקב"ה] לא היה רצונו בשמן שלהם, ונמצא נס גם ביום השמיני, ושם ביארתי באריכות".

והנה לא זכינו למה שהאריך ה"חתם סופר" בענין זה במקום אחר ולהתבסס מאור תורתו, לכן דבר בעתו מה טוב לכבוד שמונת ימי חנוכה, להתבונן בענין זה במאמרי חכמינו ז"ל עם פירושי הראשונים והאחרונים, כדי להרחיב ולהשתעשע בדברות קדשו של ה"חתם סופר" זי"ע, ונפתח במה ששנינו בגמרא (סוף מסכת חגיגה כז.):

"אמר ריש לקיש אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל, קל וחומר ממזבח הזהב [שהקטירו עליו קטורת], מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב, כמה שנים אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצוות כרמון, דכתיב (שיר השירים ד-ג) כפלח הרמון רקתך, אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך, על אחת כמה וכמה".

וכתבו על זה בתוספות (ד"ה שאין בו) בשם המדרש: "בתנחומא יש שהיה משה תמיה על זה, אי אפשר שלא ישרף העץ, ואמר לו המקום כך דרכי באש של מעלה, אש אוכלה אש ואינו מכלה, דכתיב (שמות ג-ב) והסנה איננו אוכל".

ויש להעיר כי בגמרא (שם) דרשו כן על מזבח הזהב שהקטירו עליו קטורת, אבל במדרש תנחומא שצינו התוספות (פרשת תרומה סימן יא) דרשו כן על מה שכתוב במזבח הנחושת שהקריבו עליו כל הקרבנות, והנה המאמר על הפסוק (שמות כז-ב): "וצפית אותו נחושת".

"אמר רבי יהודה בר שלום, אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים, אמרת לי לעשות מזבח עצי שטים ולצפותו נחושת, ואמרת לי (ויקרא ו-י) אש תמיד תוקד על המזבח, אין האש מעברת אותו וצפוי ושורפת את העץ [בתמיהה]. אמר לו הקב"ה למשה, משה המדות האלו הן אצלכם, שמא אצלי, הסתכל במלאכים שהן אש לוהט, וכמה אוצרות שלג וברד יש לי, שנאמר (איוב לח-כב) הבאת אל אוצרות שלג ואוצרות ברד תראה, וכן הוא אומר (תהלים קד-ג) המקרה במים עליותיו, ואין המים מכבים את האש, ולא האש שורפת המים".

ומה שכתבו התוספות בשם המדרש שאמר הקב"ה למשה: "כך דרכי באש של מעלה, אש אוכלה אש ואינו

בשבעה לילות. [א] ויש לומר שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר, ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. [ב] ועוד יש לומר שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחילה, וניכר הנס אף בלילה הראשונה. [ג] אי נמי שבלי לראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה, ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, וכן בכל לילה ולילה".

אמנם ה"פרי חדש" (שם) הקשה על כל ג' התירוצים, על התירוצ' הא' שחילקו את השמן לשמונה חלקים ונתנו בכל לילה רק חלק אחד ודלק כל הלילה, הקשה ממה שדרשו בגמרא (מנחות פט.) מה שכתוב במצות הדלקת המנורה "מערב עד בוקר, תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר", הרי מבואר שהיה צריך למלא את הנרות בשיעור שיהיו דולקות כל הלילה.

ועוד הקשה ה"פרי חדש" גם על התירוצ' הב' של ה"בית יוסף", כי אחרי שנתנו את כל הפך שמן במנורה ללילה אחד נשאר הפך מלא שמן, וכן על התירוצ' הג' שבבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, שלפי ב' תירוצים אלו לא היה נס בלילה השמיני, שהרי באותו לילה נשרף כל השמן שבנרות, ולא נשארו הפך או הנרות מלאים שמן.

לכן מיישב ה"פרי חדש" תירוצ' חדש על קושיית ה"בית יוסף", כי אמנם כן הנס של השמן לא היה אלא שבעה ימים מהיום השני והלאה, אבל מה שקבעו גם את היום הראשון של חנוכה ליום טוב הוא על נס נצחון המלחמה, והוסיף לבאר: "ואילולי נס של שמן היו קובעין לדורות יום אחד יום טוב בהלל ובהודאה, אלא שבשביל נס פך של שמן קבעו ח' ימים לדורות". נמצא לפי דבריו כי ברכת הנרות בליל א' היא על נצחון המלחמה, ואילו ברכת הנרות בשאר שבעת הימים היא על נס הנרות.

ישוה נשוגב של ה"חתם סופר" על קושיית ה"בית יוסף"

והנני להעלות על שלחן מלכים מה שמצינו ישוב נפלא על קושיית ה"בית יוסף" במשנתו הטהורה של מרן ה"חתם סופר" זי"ע ב"חידושי חתם סופר" [דפוס מכון חתם סופר] (שבת כג. ד"ה ומיהו), שדחה שם את התירוצ' של ה"פרי חדש" שהיום הראשון של חנוכה הוא כנגד נצחון המלחמה בטענה: "ולפי עניות דעתי יש לדחות תירוצ' זה, דאם כן הוה ליה לברך שהחיינו על הדלקה יום ב', כיון שיש בו ענין אחר מיום ראשון". לכן מחדש ה"חתם סופר" ביאור חדש על נס הנרות בשמונת ימי חנוכה, הנה הדברים בלשון קדשו:

הרי שכתב שם ה"חתם סופר" דברים ברורים בענין נס הנרות בחנוכה: "אך הקב"ה הקדים עצמו והדליק נרות מאור של מעלה במנורה", ולפי מה שביאר ב"חידושי חתם סופר" הנזכר לעיל למדנו שכוונתו שם לומר, שהוריד הקב"ה בהדלקת המנורה אש של מעלה שאינה מכלה את השמן, באופן ששני הדברים של ה"חתם סופר" עולים בקנה אחד כפתור ופרח.

ישוה הקושיא על ה"חתם סופר" איך קיימו מצות הדלקת הנרות באש של מעלה

אמנם יש להעיר על החידוש הנשגב של ה"חתם סופר", על פי הידוע קושיית העולם על נס הנרות בפך השמן של חנוכה, שהיה בו כדי להדליק יום אחד ונעשה נס שהדליקו ממנו שמונה ימים, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות כז-כ): "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד". הרי מבואר שצריך להדליק את הנרות דוקא בשמן זית, אם כן קשה איך קיימו הכהנים מצות הדלקת הנרות בשמן נס שהדליקו ממנו שמונה ימים, הלא שמן כזה אינו כשר למנורה כיון שאינו שמן זית.

ותירץ הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל שהנס בחנוכה לא היה "בכמות", שבמקום כמות השמן שהיה בה להדליק רק יום אחד, נעשה נס שניתוספה כמות שמן שהיה בה להדליק שמונה ימים, כי אז הרי הכמות שניתוספה אינה שמן זית אלא שמן נס שאינו כשר להדלקה, אלא הנס היה "באיכות" של השמן, שמעט השמן שהיה בו להדליק רק יום אחד, נתחזק כל כך עד שלא נשרף ממנו רק מעט בכל לילה, נמצא שהדליקו את המנורה כל שמונה ימים בשמן זית.

הנה כי כן יש להקשות מעין קושיא זו גם על ה"חתם סופר", כי מאחר שצוה הקב"ה לאהרן ובניו שהם ידליקו את המנורה, כמו שכתוב בפרשת בהעלותך (במדבר ח-ב): "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", אם כן היו צריכים להדליק את הנרות באש של מטה שהיא מאירה בדרך הטבע, ומנין למד ה"חתם סופר" שהכהנים קיימו מצות הדלקת נר חנוכה שמונה ימים באש של מעלה שאינה מכלה, שהיא אש שלמעלה מדרך הטבע.

ונראה לברר מקחו של צדיק ליישב דברי מרן ה"חתם סופר" זי"ע, שלמד כן ממה ששינוי בגמרא (יומא מה:) שצריך להדליק את המנורה מהאש שעל המזבח החיצון שהקריבו עליו קרבנות, ודרשו כן מגזירה שוה, נאמר תמיד במזבח (ויקרא ו-ו): "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", ונאמר תמיד במנורה (שמות כז-כ): "להעלות נר תמיד", כדי ללמדנו

מכלה, כדכתיב והסנה איננו אוכל", נראה שצירפו מאמר המדרש (שמו"ר ב-ה) על מה שכתוב אצל משה רבינו במראה הסנה (שמות ג-ב):

"וירא והנה הסנה בוער באש. מיכן אמרו האש של מעלה מעלה לולבין [לבית אש] ושורפת, ואינה אוכלת והיא שחורה, האש של מטה אינה מעלה לולבין, והיא אדומה ואוכלת ואינה שורפת, ולמה הראה לו הקב"ה למשה בענין הזה, לפי שהיה מחשב בלבו ואומר, שמא יהיו המצריים מכלין את ישראל, לפיכך הראהו הקב"ה אש בוערת ואיננו אוכל, אמר לו כשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל, כך המצריים אינן יכולין לכלות את ישראל".

הנה כי כן נשכיל להבין התירוץ הנשגב של ה"חתם סופר" על קושיית ה"בית יוסף" על מה שקבעו שמונת ימי חנוכה, כי שורש נס הנרות היה שהוריד הקב"ה מן השמים אש של מעלה שאינה מכלה, ולכן נשארו הנרות מלאים שמן שמונה ימים. אך לפי זה קשה כי הן אמת שבשבעת הימים הראשונים היה נס בהדלקת נרות המנורה שלא כלה השמן מהאש של מעלה, אבל עדיין קשה מה היה הנס ביום השמיני שהרי נשרף בו השמן, כי אחרי שמונה ימים כבר הדליקו בשמן שהכינו בטהרה.

לכן מחדש ה"חתם סופר" כי עצם הדבר שנשרף השמן ביום השמיני היה נס, כי אותה אש של מעלה שהאירה את הנרות בשבעת ימי חנוכה ולא כילתה את השמן, ביום השמיני נשתנה טבעה של אש של מעלה ושרפה את השמן וכילתה אותו, כדי שיוכלו ישראל לקיים אחר כך מצות הדלקת הנרות באש של מטה. נמצא לפי זה כי בשבעת ימי חנוכה היה הנס שהאש של מעלה לא כילתה את השמן, ואילו ביום השמיני היה הנס שאותה אש של מעלה שאין דרכה לכלות כילתה את השמן.

יומתק לצרף מה שכתב ב"דרשות חתם סופר" (חנוכה דף סו טו ב ד"ה שירו) בקשר לנס חנוכה לפרש הפסוקים (תהלים קמט-א):

"שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים, כי הנה מדרך ארץ היה שישראל שהיו מצריים ומגורשים, ישמחו וידליקו נרות על שנתרצה עמהם הקב"ה, אך הקב"ה הקדים עצמו והדליק נרות מאור של מעלה במנורה, כאילו הוא שמח שזכה שחזרו ישראל לעבדו בבית המקדש, וזה כבוד גדול לנו, ועל כן הוא שיר חדש מה שלא היה כן מעולם, תהלתו בקהל חסידים, הכהנים זרע איש חסידך".

שצריך להדליק את המנורה מהאש של המזבח.

אש של מנורה שהדליקו מאש המזבח היתה כלולה מאש של מטה ואש של מעלה

והנה בגמרא (שם כא.) דרשו מה שכתוב אצל המזבח החיצון שהקריבו עליו הקרבנות (ויקרא 1-2): "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח, אף על פי שאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט". מבואר מזה כי האש שעל המזבח החיצון היתה כלולה משני סוגי אש, אש אחת של הדיוט שכילתה את

הקרבן, ואש שניה שירדה מן השמים שאינה מכלה, ועל אש זו אמרו בגמרא (שם): "מעולם לא כיבו גשמים אש של עצי המערכה, ועשן המערכה אפילו כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו אין מזיזות אותו ממקומו".

נמצינו למדים מזה כי הכהנים שנצטוו לקיים המצוה: "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", קיימו אותה על ידי השילוב נפלא של אש הבאה מן ההדיוט עם אש היורדת מן השמים, והביאור בזה כי על ידי שהדליקו הכהנים מלמטה את האש על המזבח, נתחברה האש של מעלה עם האש של מטה, ומכיון שהדלקה זו נעשית על ידי הכהנים, לכן מתייחסת כל הדלקת האש כאילו הדליקו הכהנים את האש על המזבח.

הנה כי כן נשכיל להבין מזה, כי מאחר שמצוה להדליק את נרות המנורה מן האש שעל המזבח החיצון, שהיה בה שילוב נפלא של אש מן ההדיוט ואש מן השמים, לכן גם בנרות המנורה היה שילוב נפלא של הדלקת האש על ידי הכהן וירידת האש מן השמים, אלא שהאש של מעלה שהיתה במנורה היתה מצומצמת יותר, כדי שלא למנוע מן האש של מטה לכלות את השמן שהיה בנרות, ועל ידי שהדליקו הכהנים את המנורה באש של מטה שנתחברה עם האש של מעלה, קיימו בכך מצוה "בהעלותך את הנרות".

וזהו ששנינו בגמרא (שבת כב:) כי "נר המערבי" לא נכבה כלל, וביאר ה"שפת אמת" (פרשת מקץ וחנוכה שנת תרנ"ד) כי "מערבי" הוא מלשון מעורב, שהיתה מעורבת בו אש של הדיוט עם אש מן השמים, ולפי האמור הביאור בזה כי בנר

ביאור החידוש הנשגב של ה"חתם סופר", שהוריד הקב"ה מן השמים אש של מעלה שלא כילתה את השמן

הכהנים קיימו מצות הדלקת הנרות בשמונת ימי חנוכה, על ידי שהביאו אש מן ההדיוט והמשיכו בכך את האש של מעלה

ביאור מאמר הקב"ה למשה רבינו: "כך דרכי באש של מעלה, אש אוכלת אש ואינו מכלה, כדכתיב והסנה איננו אוכל"

אש של מעלה מצד הקדושה אוכלת את אש הקליפות, לכן שרף הקב"ה את המלאכים הרעים שקטרגו על בריאת האדם

המערבי ירדה האש של מעלה בלי צמצום, ומנעה מהאש של מטה לכלות את השמן, אבל גם בשאר הנרות שכבו היתה מעורבת עם האש של מטה אש של מעלה מצומצמת.

יומתק להבין בזה מה שפירש רש"י (שם): "בהעלותך, על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עליה, שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה". לפי האמור יש לומר שרמז לנו רש"י בלשון קדשו, שהכהן היה מדליק את הנרות באש של מטה הבאה מן ההדיוט, והיה מדליק והולך בכוונה גדולה "עד שתהא שלהבת עולה מאליה", הכוונה בזה על השלהבת מאש של מעלה שאינה בידי אדם אלא עולה מאליה מן השמים.

מעתה יאירו עינינו להבין החידוש הנשגב של ה"חתם סופר", כי הן אמת שבנס חנוכה ירדה מן השמים אש של מעלה שלא כילתה את השמן בשמונת ימי חנוכה, אולם מאחר שהכהנים הדליקו את המנורה תחילה באש של מטה, וגרמו בכך שירדה אש של מעלה מן השמים שאינה מכלה את השמן, הרי זה נחשב כאילו קיימו כל מצות הדלקת המנורה בשמונת ימי חנוכה.

האש של מעלה שירדה מן השמים בנס חנוכה לשרוף כוחות הטומאה המשכיחים תורה מישראל

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתו של רבינו משה מרן ה"חתם סופר" זי"ע, לבאר הטעם שהוריד הקב"ה בנס חנוכה מאש של מעלה שאינה מכלה כדי להאיר את נרות המנורה, על פי הקדמה יקרה מאירת עינים ממשנתו

על המזבח, ובלשון קדשו: "כי כאשר יסמוך החוטא את ידיו על ראש קרבנו וישוב אל ה' מלבו ויתוודה עונו, אז בסמיכתו את ידיו בתשובה וידיי על ראש קרבנו, יסיר ויפשוט מאתו חלאת טומאת חטאתו אשר חטא, והכה הטמא אשר ברא יסיר ממנו ויתלבש בבעל חי ההוא".

האש של מעלה יורדת לשרוף את המשחית שנברא מן העבירה

על פי האמור ממשיך האלשיך הקדוש לבאר הטעם שהקב"ה

מוריד אש של מעלה על המזבח, כי כח הטומאה של המלאך המחבל שנברא מן העבירה הוא כל כך גדול, עד שאי אפשר לשורפו באש גשמיית כי אם באש של מעלה מן השמים, ובלשון קדשו: "ועל כן אחשוב יהיה זה אחד מהטעמים הנאותים אל השפיעו יתברך מלמעלה אש מן השמים, כי להיות דבר הנאכל כח טומאת משחית ורוחני, צריך כח גדול מהאש של מטה, כי אש של מעלה קדוש וחזק להכניע הטומאה, והוא הממורק ומתן אותו התכה גדולה וגמורה".

ויש להוסיף תבלין לבאר לפי דבריו הקדושים הטעם שצוה הקב"ה להביא גם אש מן ההדיוט כדי לשרוף בה את בשר הקרבן חלבו ודמו, על פי מה שביאר הרמב"ן (ויקרא א-י) הטעם שצוה הקב"ה לחוטא להקריב קרבן, כדי שיתבונן שכל מה שעושים לקרבן היה ראוי לעשות לו, אלא שריחם עליו הקב"ה שיביא קרבן תמורת מה שהיה צריך להקריב אותו, ובלשון קדשו:

"כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן ויסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתוודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה, כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה, וכפר הקרבן שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי איבריו".

אלשיך הקדוש: יש בכח האש של מטה לשרוף רק את הקרבן הגשמי אבל לא את המלאך שנברא מן העבירה

הקב"ה הוריד אש של מעלה על המזבח כדי לשרוף את המלאך המחבל שנברא על ידי העוונות של החוטא

"בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", כי אש התורה היא אש של מעלה האוכלת את האש הנוצרת של היצר הרע

בנס חנוכה הוריד הקב"ה אש של מעלה כדי להאיר את הנרות באור התורה ולשרוף קליפת יוון שעמדה להשכיח תורה מישראל

הטהורה של רבינו משה האלשיך הקדוש זי"ע (פרשת ויקרא א-ב), שעמד על המחקר לבאר מה ששינוי בגמרא הנזכר: "אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט". וצריך ביאור מאחר שהכהנים הביאו מלמטה אש על המזבח, לשם מה הוריד הקב"ה גם אש מן השמים.

וביאר האלשיך הקדוש הענין בזה, בהקדם לבאר הטעם שצוה הקב"ה לחוטא לסמוך את ידיו על ראש הקרבן ולהתוודות עליו, כמו שכתוב (שם ד): "וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו". וכתב הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ג הלכות יג-טו): "וצריך הסומך לסמוך בכל כוחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, שנאמר על ראש העולה... ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו ומתוודה... כיצד מתוודה, אומר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך, וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי".

מגלה לנו האלשיך הקדוש ביאור נשגב, על פי הידוע כי כשאדם חוטא הרי הוא בורא מלאך רע שהוא משחית לחבל, כמו ששינוי במשנה (אבות פ"ד מ"א): "רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד". ופירש ה"אור החיים" הקדוש (שמות ל-יב): "קונה לו קטיגור, פירוש, מלאך משחית".

והנה המלאך המשחית שנברא מן העבירות, נמצא בתוך האדם ומטמטם את לבו להחטיאו, כמו ששינוי במשנה (אבות פ"ד מ"ב): "עבירה גוררת עבירה", לכן צוה הקב"ה לחוטא להביא קרבן, ולסמוך בכל כוחו את שתי ידיו על ראש הקרבן ולהתוודות עליו, כי על ידי סמיכה זו יוצא המלאך המשחית המחבל מן האדם ונכנס בתוך הקרבן שהוא מקריב

אש", והביאור בזה על פי הידוע כי כמו שיש מצד הקדושה אש של מעלה, כך יש זה לעומת זה אש מצד הקליפה שהוא היצר הרע וכוחותיו, כמו שמצינו בגמרא (קידושין פא.) אצל רב עמרם חסידא שתקפו יצרו לעבור עבירה, וכדי להינצל מהיצר הרע צעק בקול גדול: "נורא בי עמרם" [אש בוערת בביתו של עמרם], ופירש רש"י: "הזעיק בני השכונה ליאסף ולבוא לכבות הדליקה כדי שיחדל מיצרו שיתבייש מהן". וכן מצינו בגמרא (סנהדרין סד.) כשביטלו את היצר הרע של עבודה זרה: "נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים", פירוש יצא אריה בצורת אש מקודש הקדשים.

מעתה נראה כי זהו שאמר הקב"ה למשה רבינו: "כך דרכי באש של מעלה, אש אוכלת אש ואינו מכלה, כדכתיב והסנה איננו אוכל", והתכוון ללמד בכך את משה רבינו, כי הן אמת שהאש של מעלה בהיותה אש רוחנית אינה מכלה שום דבר גשמי, אבל עם כל זה היא בבחינת "אש אוכלת אש", לכלות את האש הרוחנית של הקליפות המתנגדות לישראל, שאין בכח האדם הגשמי להילחם עמן כי אם בסיוע מן השמים באש של מעלה.

וזהו שהביאו בגמרא רביה לך, ממה ששרף הקב"ה באצבעו קטנה את המלאכים שלא הסכימו לבריאת האדם, שהם מלאכים המקטרגים תמיד על ישראל, כמו שמצינו גם בשעת מתן תורה (שבת פח:) שקטרגו על נתינת התורה לישראל באומרים: "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו", לכן הושיט הקב"ה אצבעו קטנה ביניהן מאש של מעלה ושרפן. וזהו שכתוב (תהלים צז-א): "אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו".

הנה כי כן הרווחנו להבין ביתר שאת הביאור הנשגב של האלשיך הקדוש, כי התכלית של אש של מעלה שירדה על המזבח החיצוני שהקריבו עליו קרבנות, היא כדי לשרוף את מלאכי חבלה של אש שנבראו מעוונות האדם, כי על כך אמר הקב"ה למשה רבינו: "כך דרכי באש של מעלה אש אוכלת אש".

לפי זה נשכיל להבין גם כן מה שהראה הקב"ה למשה רבינו במראה הסנה: "והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל", כי בני ישראל שהם בגלות בבחינת הסנה שיש בו קוצים אינם נשרפים באש של מעלה, אבל כוחות הקליפות של גלות מצרים ושאר הגלויות נשרפות באש של מעלה, ועל ידי זה אין בכוח אש הקליפות לכלות את ישראל.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין דברות קדשו של ה"חתם סופר", כי בנס חנוכה הוריד הקב"ה מן השמים אש

הנה כי כן הרווחנו להבין השילוב הנפלא של האש של מטה עם האש של מעלה, כי מה שצוה הקב"ה להביא אש מן ההדיוט, הוא כדי לשרוף את בשר הקרבן תמורת מה שהיה צריך לשרוף את גוף החוטא, ולעומת זה מה שיורדת אש מן השמים היא כדי לשרוף את המלאך המשחית שנברא מן העבירה, שאי אפשר לשרוף אותו באש חומרית כי אם באש רוחנית של מעלה.

"כך דרכי באש של מעלה אש אוכלת אש" אש של מעלה אוכלת את האש של הקליפה

הנה מה טוב ומה נעים להמשיך במסע הקודש, להרחיב הביאור בדברי האלשיך הקדוש בענין האש של מעלה ששורפת את המלאך המשחית, על פי מה שכבר הבאנו מה שכתבו התוספות (סוף חגיגה) בשם המדרש: "כך דרכי באש של מעלה, אש אוכלת אש ואינו מכלה, כדכתיב והסנה איננו אוכל". וצריך ביאור כי הן אמת שהאש של מעלה אינה מכלה, אבל לשם מה הוסיף הקב"ה לומר כי אש של מעלה היא "אש אוכלת אש", זאת ועוד צריך ביאור, היכן מצינו באש של מעלה שהיא אוכלת אש.

ונראה שהמקור לכך הוא בגמרא (יזמא כא:) שמפרט שם שש סוגי אש, ואחת מהן הוא "יש אש אוכלת אש דשכינה". פירוש, השכינה היא אש האוכלת אש, ומביאה הגמרא רביה לך: "דאמר מר הושיט אצבעו ביניהן ושרפן". והכוונה בזה על מה ששנינו בגמרא (סנהדרין לח:):

"אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שביקש הקב"ה לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה מעשיו, אמר להן כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רבונו של עולם (תהלים ח-ה) מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם".

הנה כי כן מזה מביאה הגמרא רביה לך שהשכינה הקדושה היא "אש אוכלת אש", שהרי הקב"ה שרף באש של מעלה את המלאכים שקטרגו על האדם שלא לבוראו. אמנם לכאורה יש להקשות שהרי דבר זה סותר למה שאמר הקב"ה למשה רבינו, שאין לו לחשוש שהציפוי של המזבח ישרף, כי "כך דרכי באש של מעלה, אש אוכלת אש ואינו מכלה, כדכתיב והסנה איננו אוכל", אם כן איך יתכן שהאש של מעלה אוכלת אש של מטה.

לכן נראה ליישב כי מטעם זה דקדקו חכמינו ז"ל לומר בכוונה תחילה כי השכינה הקדושה היא בבחינת "אש אוכלת

מה מאד שמחתי למצוא מקור לכך בדברי הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ב"יערות דבש" (חלק ב דרוש ז) הנה הדברים בלשון קדשו:

"כי כל חמדת אדם הוא מחוס יצר הרע המחמם גופו לתאוה, כי כל תאוות אדם הוא מכח החום שבקרבו, כי באפס וביטול החמדה, הוא אדם בטל וכלא היה, ולכן מה יעשה אדם לבטל חום יצר הרע ויהיה מכל מקום אדם בתואר אדם, כי אם יסגף אדם עצמו בפרישות לבטל החום וחמדה, יחליש כוחותיו, והרי הוא כגבר אין איל כלל, ונוגע לשמירת נפש, ולכן עצה היעוצה לבטל חום היצר הרע, יעסוק בתורה שהוא אש של מעלה, אש אוכלת אש ואין מכלה, ואוכל חום אש חמדה של יצר הרע ואין מכלה גופו, אדרבה יחליף כח יעלה אבר כנשרים ויזקין בארץ גזעו, והיינו תורה לשמה לשם שמים לעשות נחת רוח ליוצרו".

הנה כי כן כאשר נחבר את כל האמור, שקליפת יון עמדה על ישראל להשכיחם תורת ה' שהיא אור של מעלה, בידעם כי על ידי עסק התורה שהיא אש של מעלה בבחינת "אש אוכלת אש", מובטח להם שיתגברו על יצרם הרע שהוא אש של הקליפה, לכן כשנכנסו היוונים להיכל טימאז כל השמנים, כדי שלא ידליקו הכהנים בטהרה את המנורה שהיא רמז לאור התורה בבחינת "נר מצוה ותורה אור".

אמנם הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו עשה להם נס חנוכה שיוכלו להדליק את המנורה בשמן טהור, כמו שביאר ה"חתם סופר" זי"ע שהוריד להם אש של מעלה שאינה מכלה את השמן, אבל אש גדולה זו היא בבחינת "אש אוכלת אש" לכלות את האש של קליפת יון, ועל ידי זה הדליקו הכהנים הקדושים את המנורה בשמן טהור, והמשיכו לישראל את אור התורה כדי שיוכלו להתגבר על יצרם הרע מקליפת יון.

מכל האמור נשכיל להבין מה שהאריך ה"בני יששכר" להוכיח, כי בכל שנה ושנה בשמונת ימי חנוכה מגלה לנו הקב"ה את האור הגנוז מששת ימי בראשית, ולפי דרכנו הכוונה בזה על האש של מעלה שירדה מן השמים, שמדי שנה בשנה בימי חנוכה היא אוכלת את אש של קליפת יון הקמים בכל דור ודור על עם ישראל להשכיחם תורת ה', ועל ידי מצות הדלקת נרות חנוכה זכר לנס הנרות של הדלקת המנורה בבית המקדש, המסוגלת להאיר את אור התורה בבחינת "נר מצוה ותורה אור", נזכה שיאיר בבתי כל ישראל אור התורה לנו ולבנינו עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

של מעלה שאינה מכלה, כי בכך הרוויחו ישראל בנס חנוכה פי שנים, כי מצד אחד לא כלה השמן ויכלו להדליק בשמן טהור כל שמונה ימים, ומצד שני אכלה האש של מעלה את האש של קליפת יון שעמדה על ישראל להשכיחם תורת ה'.

יומתק להוסיף פרפרת נאה לבאר לפי זה הרמז שהביא ב"ייטב פנים" (חנוכה אות מב) במה שכתוב במראה הסנה (שמות ג-ד): **"וירא יי' כ"י ס' לראות"** ראשי תיבות **כסל"ו**, ולפי דרכנו הרמז בזה שהראה הקב"ה למשה רבינו את נס חנוכה שעתיד הקב"ה לעשות לישראל בגלות יון, שיהיו שם בבחינת "הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל", כי יוריד להם הקב"ה אש של מעלה שתשרוף את הקליפות ועל ידי זה ישמור על ישראל שיתקיימו לנצח.

בעסק התורה שורפים את היצר הרע שבתוך האדם

בדרך זו במסילה נעלה להתבונן איך שילוב נשגב זה של ה"חתם סופר" והאלשיך הקדוש מתקשר להפליא עם ביטול קליפת יון שעמדה על ישראל להשכיחם תורת ה', על פי מה ששינינו בגמרא (קידושין ל:): שהקב"ה אומר לישראל: **"בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו"**. זאת ועוד שינינו בגמרא (שם): **"תנא דבי רבי ישמעאל, אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש... אם ברזל הוא מתפוצץ, דכתיב (ירמיה כג-כט) הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע"**.

לפי כל האמור יש לומר הביאור בזה, כי התורה שנמשלה לאש היא אש של מעלה שירדה מן השמים בשעת מתן תורה, כמו שכתוב (דברים ד-יא): **"ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים"**, והנה היצר הרע שנמשל לאש נמצא בתוך האדם, כמו שדרשו בגמרא (שבת קה:): מה שכתוב (תהלים פא-י): **"לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע"**.

נמצא לפי זה כי על ידי שהאדם מתייגע בתורה להבין ולהשכיל בשכלו, הרי הוא מוריד את האש של מעלה מקדושת התורה לשרוף את היצר הרע שבתוך האדם, והרי זה עולה בקנה אחד עם מה ששינינו בגמרא שהשכינה הקדושה היא בבחינת "אש אוכלת אש", כמו שמצינו בשעת בריאת העולם, שהושיט הקב"ה אצבעו קטנה בין המלאכים שקטרגו על בריאת האדם ושרפם.

להורדת המאמרים shvilei.com

לקבלת המאמרים באימיל: mamarim@shvileipinchas.com